

KUTATÁS KÖZBEN

MUNKANÉLKÜLISÉG ÓZDON†

Ózd és környéke közismerten az ország egyik legsúlyosabb helyzetben lévő térsége. A munkahelyek jelentős részét korábban Ózd biztosította, a városon kívül csak néhány városkörnyéki bányá, egy-két putnoki, illetve borsodnádasdi kisüzem jelentett munkaalkalmat. A gazdasági tevékenység visszaesése a nyolcvanas évek közepére vezethető vissza, amikor több környező bányüzemet bezártak.

A munkanélküliség 1987-ben jelent meg, amikor a várost uraló kohászat először bocsájtott el mintegy 2.000 embert. A tömeges elbocsájtások 1990 óta folytatódnak. A munkanélküliek száma a térségben 1992 novemberének végén elérte a 9.900 főt (beleértve a közhasznú munkán foglalkoztatottakat, illetve az átképzési támogatásban részesülőket is), ami a gazdaságilag aktív népességhez viszonyítva már mintegy 1/3-os munkanélküliségi rátát jelez. Ez nem csupán az országos arány több, mint két és félszerese, de több, mint 50%-kal meghaladja a megyei értéket is.

A munkanélküliség szerkezete

A megszűnő bányák, a kohászat, a lemezgyár elsősorban férfiakat foglalkoztattak. A férfiak aránya a munkanélküliek között csaknem 3%-ponttal magasabb, mint az országos átlag. ‡ A munkanélküliek között a fizikai dolgozók aránya meghaladja a 90%-ot, s feltűnően magas a segédmunkások aránya. A fiatalabbak felülreprezentáltak a térségben a munkanélküliek között. A 35 év alatti munkanélküliek száma csaknem eléri az 5.000 főt. A ténylegesen érintettek számáról adataink nincsenek, 6–6.500 főről lehet szó.

I. TÁBLA

A munkanélküliek állománycsoportonkénti megoszlása (%)

	Segéd- munkás	Betanított munkás	Szaktun- kás	Fizikai	Szellemi	Összesen
Ózd térsége	40,4	14,5	36,8	91,7	8,3	100,0
BAZ megye	32,7	20,1	33,5	86,2	13,8	100,0
Magyarország	25,1	23,0	34,5	82,6	17,4	100,0

† Jelen összefoglaló Forray R. Katalin–Györgyi Zoltán–Imre Anna–Híves Tamás: *Az ózdi térség közoktatásának helyzete, kilátásai* c., az MKM felkérésre készített esettanulmány alapján készült.

‡ A helyi munkaügyi kirendeltség, illetve az Országos Munkaügyi Központ 1990. szeptemberi adatai alapján.

A munkanélküliség és az oktatás

A gazdasági válság két módon érinti az oktatást. Az ipari üzemek bezárása egyrészt a szakképzés üzemi háttérének megszűnését is jelentette, másrészt a képzési struktúra módosítását igényli. A következőkben azt nézzük meg, hogy miként felelnek meg ennek a kihívásnak a város oktatással foglalkozó intézményei.

Az általános iskolát végzettek esélyei

A város, illetve a körzet általános iskoláiban végzettek zöme továbbtanul (1992-ben 96–97%). Részből a 16 éves korig terjedő tankötelezettség egyre komolyabb figyelembevételre, részben a munkanélküliség kényszerítette ki a városban az ún. 9. osztály bevezetését. Két iskola kísérletezik ezzel az oktatással.

A középfokú oktatás

Az ózdi középiskolák egyrészt az iskolatípusok szerkezetében, másrészt a szakirányváltással igyekeznek valamelyest alkalmazkodni a gazdasági körülményekhez.

II. TÁBLA

Az ózdi középfokú iskolák tanulóinak megoszlása iskolatípusonként, 1992.

Iskola	Egy évfolyamra jutó tanulók átlagos száma	1. osztályos tanulók száma
Gimnázium	17,7	22,1
Szakközépiskola	36,3	35,7
Szakmunkásképző	46,1	42,3

A fenti táblázat a négy ózdi középiskola adatai alapján a város oktatási szerkezetének utóbbi négy évben bekövetkezett változását tükrözi. Az adatok azt bizonyítják, hogy bizonyos körülmények képesek kikényszeríteni az egyes iskolatípusok közötti beiskolázási arány elmozdulását. Ezek a körülmények nem is közvetlenül érvényesülnek; a szakmunkásképzés iránti csökkenő igény nem az iskola csökkenő kapacitásának következménye.

A szakmunkásképzőben tanulható szakmák alig biztosítanak elhelyezkedési lehetőséget a városban illetve környékén; a gyerekek egy része – bár bekerült az iskolába – a gyakorlati képzőhelyek hiánya miatt végül mégsem kaphat szakmunkásbizonyítványt, hanem csak valamilyen annál alacsonyabb végzettséget igazoló okiratot. Ezek a tényezők, valamint az a tény, hogy megnőtt a gimnáziumi illetve a szakközépiskolai férőhelyek aránya, eredményezték azt, hogy szakmunkásképzésben ma – arányait tekintve – kevesebben tanulnak, mint négy évvel korábban. Az elmozdulás mindenekelőtt a gimnáziumi oktatás javára történt.

A gimnázium "lefelé" is terjeszkedett, megkezdődött a 6 éves oktatás bevezetése. Ez a miskolci és egri gimnáziumokba jelentkező környékbelieknek kínál új lehetőséget.

A városi vezetés ellenére a műszaki szakközépiskola műszaki fakultációs gimnáziumi osztályt is indított. Az iskola és az önkormányzat vezetőinek újabb tárgyalása eredményeként a tagozat megmarad a jövőben is, de számítástechnikai fakultációval. (Ezzel igyekeznek konkurrenciát teremteni egy hasonló profilú kazincbarcikai iskolának.) A szakmunkásképző néhány éve indított szakközépiskolai osztályában fémforgácsoló illetve ruhaipari szakembereket képeznek ki. A presztízsnövekedést, fejkvótaszerezést célozta meg elsősorban az iskola.

Valamelyes elmozdulás történt a szakmai szerkezetben is. (A műszaki szakközépiskola megszüntette az egyik szakmai tagozatot, a gépészképzést. A szakmunkásképző a vasas szak-

mák helyett igyekeznek átállni az autószerelő, illetve a szövő, és a fonó szakmákra.) A képzési struktúra és szakmai oktatás változásai mellett a szakmunkásképző még egy jelentős változtatásra kényszerült. A gyerekeket a vállalati igényeknél nagyobb számban iskolázzák be, s az első év után szelektálnak közöttük. Tizenegy szakterületen folyamodott az iskola ehhez a megoldáshoz. Az oktatásirányítók célja az oktatás valamilyen formájának fenntartása a még igénybe vehető szakmai gyakorló helyek bevonásával, mégha a szakmai képzés elhelyezkedést alig-alig is tesz lehetővé.

A szakmunkásképző a gondjait egy további lehetőséggel is igyekezni megoldani. A gyerekek egy részét csak három évnél rövidebb ideig oktatják, amelynek természetesen konzekvenciái vannak a bizonyítványra nézve is.

A város középfokú oktatása alapvetően nem a munkanélküliségre reagált, vagy ha igen, akkor sem a tanulók perspektíváinak szemszögéből, hanem az intézmények működőképességének fenntartása miatt. Mindemelllett a középfokú oktatás az általánosabb, az alpműveltséget emelő oktatás irányába mozdult el, ami a helyi munkanélküliség nagyságát, jellegét figyelembevéve előnyt jelenthet a tanulók számára a majdani munkavállalásnál.

Az átképzés (munkaerőpiaci képzés)

A város sajátos helyzetbe került azzal, hogy az első magyarországi átképzőközpont egyik fiókintézménye helyben működik. Hogy mit jelent ma az átképzés Ózdon, azt a következő táblázat igyekezni reprezentálni.

III. TÁBLA

Ózd átképző tanfolyamainak, illetve ezek hallgatóinak megoszlása szakirányok szerint (%)

Időpont	Ipari alapképzés	Ipari szakmák	Szociális gondozó	FIZIKAI	Nyelvi képzés	Számítógépes irányok	Oktatástechnikus, Pedagógiai asszisztens	Ügyintéző	SZELLEMI	Munkaerőpiaci tréning	ÖSSZESEN
1992.IX.*	–	29,4	8,2	37,6	23,2	22,7	16,5	–	62,4	–	100,0
1992.X.20–XI.20.**	20,0	12,9	–	32,9	–	22,9	–	44,3	67,2	–	100,0
1992.XI.20.***	–	46,2	–	46,2	–	38,5	–	7,7	46,2	7,7	100,0

* A hallgatók megoszlása a hónap során működött tanfolyamokon

** A tanfolyamok számának megoszlása

*** A szervezés alatt álló tanfolyamok számának megoszlása

Az átképző központ a tanfolyamok hosszától függően 500–700 fő kiképzését teszi lehetővé évente. Ez az érték a munkanélküliek számához viszonyítva nem csekély. A nagyobb gondot a fenti táblázatból kitűnő szakmai struktúra jelenti inkább. Miközben a körzet munkanélküli lakosságának több mint 90%-a fizikai dolgozó, s több mint 50% segéd- illetve betanított munkás, s az iskolarendszereből frissen kikerülők közel fele nem rendelkezik érettségivel, addig a tanfolyamok főként az érettségizettek részére indulnak. A fizikai dolgozók számára indított tanfolyamok száma egyrészt alacsony, másrészt nem találkozik a munkanélküliek igényeivel.

Összegzés

A város oktatásügyét a munkanélküliséggel összefüggésben nem könnyű értékelni. A kihívásokra mindenesetre a formális iskolarendszernek kell valamiféle megoldást nyújtani. A munkaerőpiaci képzés reálisan csak kiegészítője lehet az iskolarendszerű képzésnek. Minden bizonnyal nem elégséges az a spontán folyamat, amely az általánosabb irányú (gimnáziumi, szakközépiskolai) képzés irányába történt elmozdulással jellemezhető. Jelenleg az oktatáspolitikában nem rajzolódik ki olyan koncepció, amely valamilyen oktatási elképzelést (az iskolarendszerű közoktatás, illetve szakmai képzés, valamint a munkaerőpiaci képzés egymásra épülése) tükröz a munkanélküliség jelenlegi viszonyai között, mégha ezt a munkanélküliséget az oktatás sem megoldani, sem – legalábbis rövid távon – lényegesen befolyásolni nem tudja.

Györgyi Zoltán

VILÁGNÉZETI OKTATÁS: LEGYEN, NE LEGYEN?

Az utóbbi időszak egyik legtöbbet vitatott kérdése, hogy legyen-e világnézetű oktatás az iskolákban, s amennyiben igen, úgy milyen tantárgyak, milyen órarend keretében. A legtöbb feszültséget az iskolai hitoktatás ügye váltotta ki és váltja ki napjainkban is: az elmúlt években ugyancsak éles, gyakran indulatoktól sem mentes vita bontakozott ki az iskolai vallásoktatást illetően. Jóllehet ez a kérdés az azóta eltelt idők folyamán lassan rendeződni látszik, azonban az időszakonként kirobbanó nézeteltérések ma is aktuálissá teszik az iskolai vallásoktatás lehetőségének és szükségességének vizsgálatát.

Az alábbiakban az Oktatáskutató Intézet által 1992 júniusában készített – az *Educatio* előző számában már egyes részleteiben ismertetett – pedagógus-felmérés adataiból adunk közre néhányat, amelyek reményeink szerint hozzájárulnak ezen kérdések tisztázásához.

Elsőként a felmérésben szereplő pedagógusok hitoktatással kapcsolatos véleményét mutatjuk be, majd röviden ismertetjük a világnézetileg semleges Biblia- és vallásismeret oktatásáról kinyilvánított nézeteiket.

Hitoktatás

I. TÁBLA

„*Ön melyik véleménnyel ért leginkább egyet?*” (százalékos megoszlás)

Az iskolának nem feladata a gyermekek világnézetű oktatása.	5
Az iskolának minden gyermeket általános erkölcsi, világnézetű oktatásban kellene részesítenie.	60
Az iskolának a világnézetű oktatáson túl vallásoktatásban kellene részesítenie a gyermeket, amennyiben a szülő ezt kéri.	34
Az iskolának kivétel nélkül mindenkit vallásoktatásban kellene részesítenie.	1

A táblázat adatai tehát azt mutatják, hogy a megkérdezett pedagógusok nagyon nagy többsége, 95 százaléka szükségesnek tartaná azt, hogy a gyermekek világnézetű neveléséből